

ми закладами, в тому числі і недержавними, які намагаються, зберігаючи національні культури і традиції, брати все краще, найбільш прогресивне з освітніх систем світу. Адже українська система освіти зможе підготувати справжнього господаря лише в тому випадку, коли, не відкидаючи національні традиції, візьме на озброєння нові освітні технології.

1. Закон України "Про освіту" / Закони України. Т. 1. / Верховна Рада України, Інститут законодавства. – К., 2006. – С. 414-433.

2. І. Каленюк. Цінність освіти як предмет економічного аналізу // Україна: аспекти праці. – 2000. – № 3. – С. 31-34.

3. В. Куценко, В. Удовиченко, І. Опалева. Освіта як фактор стабільності та національної безпеки України // Економіка України. – 1998. – № 1. – С. 12.

4. Куценко В., Данилишин Б. Ринок освітніх послуг: основні тенденції та шляхи модернізації // Україна: аспекти праці. – 2005. – № 8. – С. 28-34.

5. Лаврук О.С. Соціальна сфера та її роль у закріпленні молоді в аграрному секторі // Збірник наукових праць Луганського державного аграрного університету / За ред. В.Г.Ткаченко. – Луганськ: Вид-во "Елтон". – 2002. – № 14(26). – С. 341-345.

6. Населення Івано-Франківщини. Статистичний збірник Івано-Франківської області за 2006 рік // Головне управління статистики в Івано-Франківській області. Загальне керівництво О.В. Костюк. – Івано-Франківськ, 2006. – 89 с.

7. Молодь Івано-Франківщини. Статистичний збірник Івано-Франківської області станом на 2.11.2006р. // Головне управління статистики в Івано-Франківській області. Загальне керівництво О.В. Костюк. – Івано-Франківськ, 2006. – 66 с.

In this article we investigate, analyzed and submit the vision of the decision of problems of rural youth in sphere of education and vocational training of young generation to work in all structures of a national economy.

Ренела Н.П.

ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

У статті висвітлюються сучасні тенденції і аспекти чинників трудової міграції та їх вплив на формування регіонального ринку праці. З'ясовано економічні і соціальні наслідки міграції.

Ключові слова: міграція, трудова міграція, чинники трудової міграції, ринок праці, зайнятість, трудові ресурси.

I. Вступ. За період демократичних перетворень українське суспільство стало свідком і учасником цілого ряду політичних, культурних та соціально-економічних трансформацій, що змінили ситуацію у різних сферах життєдіяльності. Структурні зміни, які супроводжувались спадними тенденціями в господарському комплексі посилили напруження в соціальній сфері і негативно вплинули на рівень життя населення всіх регіонів України.

Сьогодні населення України постійно зазнає сукупного впливу економічної, демографічної та соціальної криз, які підсилюють одна одну і не дають нашій державі вийти на шлях суттєвого підвищення якості життя і сталого

економічно-соціального розвитку. В таких умовах міграції населення є важливим чинником суспільного розвитку. Здійснюючи вплив на економіку, народонаселення та інші соціальні системи, міграції сприяють їх ефективному функціонуванню. В умовах ринкової економіки і формування ринку праці вони є засобом активної підтримки територіально-галузевої збалансованості трудових ресурсів у національному господарстві.

II. Постановка завдання. Незважаючи на численні наукові розробки, проблема трудової міграції залишається актуальною. Метою даного дослідження є: розгляд причин, чинників та умов міграції, взаємозв'язок між ними; класифікація та економічні наслідки. Окрім того необхідно також встановити причини, які сприяють міграції та запобігають їй.

III. Результати. Щоб розібратися в тому, чому активізуються міграційні процеси треба розглянути чинники і умови виникнення міграції, або, іншими словами, причини міграції. Причинами міграції є поєднання суб'єктивних і об'єктивних умов, взаємозв'язок яких викликає переміщення робочої сили [1,

169]. Л.Л. Рибаківський визначає чинники, як якусь сукупність умов і обставин, які, завдяки особливому поєднанню і взаємодії, впливають на територіальну рухливість населення [2]. Чинник – це змінна, яка визначається не тільки явищем, на яке він діє, але і умовами що його породжують. Вони впливають на рухливість населення, як правило, комплексно, але це не виключає нерідко різноспрямований характер їх дії.

Набір міграційних чинників часто має не тільки яскраво виражене регіональне забарвлення, але і змінюється разом з розвитком соціально-економічних перетворень територій, статево-віковою, національною структурою населення і політичною обстановкою.

Таким чином, чинники міграції можна визначити як сукупність явищ і подій, під впливом яких виникають і протікають переміщення. А визначити чинники міграції населення, означає встановити причини, що примушують населення шукати нове місце проживання, і умови, які дозволяють їм здійснити переміщення.

У науковій літературі зустрічається різноманітна класифікація чинників міграції населення. Таке різноманіття може бути пояснено тим фактом, що серед учених немає єдності в поглядах як на кількість чинників, так і на їх класифікацію. Окрім того, достатньо широко представлені угруповання чинників міграції і їх структура. Для нашої країни в період після розпаду СРСР і до теперішнього часу найбільших масштабів набула саме трудова міграція. Тому подальший аналіз доцільно здійснювати саме у контексті трудової міграції. При розгляді угруповання чинників, що викликають трудову міграцію, в якості основних можна виділити економічні фактори, а всі інші наприклад, етнічні чи релігійні, повинні розглядатися через призму економічної ситуації [3, 27-64], [4].

Міграція населення обумовлена різними об'єктивними і суб'єктивними причинами, тому міграційні чинники можна розділити на ті, серед яких найбільшу роль грають суб'єктивні відчуття і на ті, де вирішальними є об'єктивні причини, що не підкоряються волі індивідів. З одного боку, на міграційну активність населення впливають зміни в мате-

ріальних умовах життя суспільства, розвитку способу виробництва, а з іншого боку, явища соціального, етнічного і психологічного характеру. Чинники, що є імпульсом для ухвалення рішення про міграцію, називаються стимулами міграції. Міграційні процеси все більше визначаються динамікою ринкових перетворень, ситуацією у сфері зайнятості, можливостями працевлаштування, територіальними відмінностями в рівні життя населення. У структурі причин міграції скорочується вплив шоків чинників, пов'язаних з розпадом СРСР, і збільшується вплив інших наприклад, економічних, демографічних, екологічних.

Аналіз основних чинників трудової міграції населення в країні дає можливість оцінити кількісні міграційні зв'язки з сусідніми державами, уточнити якісні характеристики мігрантів за демографічними, соціально-економічними показниками.

Масові переселення людей виникають тільки через гостру необхідність. Отже, в основі міграцій лежать дуже важливі причини, але все їхнє різноманіття розглядається в межах економічних, демографічних, природно-кліматичних, політичних та соціальних груп [5, 73], [6]. Економічні – під їх впливом величезні маси людей покидають домівки та переїжджають із регіону в регіон чи взагалі в іншу країну. Кризові явища в економіці виробництва, які супроводжувалися спадом, наростанням інфляції, зростанням безробіття (особливо прихованого) привели, у свою чергу, до зниження життєвого рівня населення і критичного стану соціальної сфери. У деяких регіонах нашої країни міста опинилися у виключно скрутному становищі. Через це жителі цих міст почали шукати нові можливості і поповнили ряди мігруючого населення.

Тому рівень і якість життя, що постійно знижуються, сприяють підвищеній міграційній активності. Таким чином, в основі перерахованих вище міграційних причин лежать переважно соціально економічні чинники, а точніше – їх кризовий «режим роботи». В умовах перехідного періоду розвитку економічної і соціально-політичної ситуації міграційні процеси суперечливі і нестійкі. За оцінками деяких авторів причини, що викликають міграцію, мало нагадують стресові.

Більшість виїздів з регіону пов'язано з особистими, сімейними обставинами – позбувшись важливого, іноді основного джерела доходів, люди були змушені мігрувати, це стало стратегією виживання багатьох сімей [7]. Можна припустити, що переважно всі особисті і сімейні обставини продиктовані економічними причинами, оскільки соціально економічна захищеність служить вирішальним чинником в рівній мірі як для країни в цілому, так і для кожної людини зокрема.

Таким чином, економічні інтереси і матеріальні стимули, займають значне місце в психологічних установах на міграцію, виступають не самостійно, в чистому вигляді, а переважно у формі своєрідного «життєвого силізму», сильно просякненого емоціями і етнічними стереотипами.

До демографічного чинника можна віднести територіальні відмінності в структурі населення за статтю, віком, кількісному складі сімей, які здійснюють істотний вплив на режим відтворення робочої сили і на її здатність до територіального пересування. Так в районах, де багато населення в активному працездатному віці, інтенсивність міграції істотно зростає. До чинників міграції також можна віднести і вплив навколишнього середовища, що включає кліматичні умови, ландшафт і екологічну обстановку. Слід також розглянути і причини, що викликають переміщення населення з села в місто. За основу для розгляду цього питання можна взяти міграційну модель М.П. Тодаро [8].

Модель виходить з припущення, що міграція належить до категорії економічних явищ і рішення про неї може бути для індивідуального мігранта цілком виправданим, незважаючи на наявність міського безробіття. У цій ситуації мотивом ухвалення такого рішення служать не стільки відмінності в рівні існуючих заробітків в селі і в місті, скільки очікуваний дохід на новому місці. Мігрант зіставляє можливості ринку робочої сили в міських і сільських районах, щоб отримати максимум вигоди від міграції. Її очікуваний розмір визначається різницею в оцінці сільської і промислової праці, а також ступенем вірогідності отримання в місті роботи. По суті теорія стверджує, що люди (що працюють і шукають ро-

боту) порівнюють очікувані доходи в рамках осяжного тимчасового періоду в місті (різницю між доходами і витратами міграції) з середніми доходами в аграрному секторі. Якщо перші виявляються більше, то ухвалюється рішення про міграцію.

Традиційна економічна теорія стверджує, що подібний процес, унаслідок дії закону пропозиції і попиту у міграційних потоках, повинен вести до скорочення в розривах оплати праці між містом і селом. Проте у даному випадку такий висновок, невірний. Більшість країн, що розвиваються, уражені хронічним безробіттям, мігранти не можуть розраховувати на негайне отримання добре оплачуваної роботи. Ймовірніше, що багато мігрантів, залишаються або повністю безробітними, або будуть вимушені задовольнятися випадковими тимчасовими заробітками.

Міграційна модель М.П. Тодаро враховує чотири групи чинників, які є причинами міграції:

1. Головною причиною є отримання економічної вигоди, насамперед фінансової, яка зіставляється з витратами. В цьому випадку важливу роль відіграє психологічна мотивація.

2. Рішення мігрувати обґрунтовується швидше очікуваними, ніж фактичними відмінностями між рівнями оплати праці в місті і в сільській місцевості. Основними визначаються дві змінні – реальні відмінності між розмірами заробітної плати і вірогідність отримання роботи в міському секторі.

3. Вірогідність отримання роботи в місті знаходиться в прямій залежності від рівня зайнятості в ньому і в оберненій від рівня міського безробіття.

4. Можливість і навіть доцільність міграції в місто понад його можливість поглинати додаткову робочу силу є наслідком істотних відмінностей в очікуваних рівнях доходів в місті та селі. Високий рівень міського безробіття неминучий через серйозні диспропорції в економічних можливостях міських і сільських жителів в більшості країн, що розвиваються.

Розглядаючи чинники міграції населення, можна прослідкувати їх вплив на формування регіонального ринку праці. Основним з них є економічний чинник. Він впливає на якість

життя населення. В умовах значного безробіття міграція – ефективний спосіб регулювання ринку праці [9]. На ринку праці в даний час склалася досить суперечлива ситуація. Незважаючи на активне вивільнення робочої сили і високий рівень безробіття, в деяких регіонах спостерігається нестача трудових ресурсів, яка частково заповнюється за рахунок мігрантів із сільської місцевості. На сьогодні вже не безробіття є головною проблемою вітчизняного ринку праці, а низька оплата праці. Мобільність робочої сили є якісною характеристикою трудових ресурсів, оскільки її достатньо складно виміряти за кількісною ознакою. Міграція населення здійснює різноманітний вплив на ринок праці. Перебуваючи в певній взаємодії з ринком праці, міграція населення, впливає на кількісну і якісну структуру трудових ресурсів, на чисельність і склад безпосередніх учасників ринку праці – працедавців і найнятих робітників – вільних осіб, що мають право на розпорядження здібністю до праці, для яких робота є головним джерелом існування.

Тому велике значення при дослідженні міграції населення необхідно приділяти зокрема її розподілу за статтю, віком, кількісним складом сімей, професійним рівнем, досвідом попередньої міграції. Ці показники дозволяють більш повно і різносторонньо оцінити вплив міграції не тільки на чисельність, але і на якісні показники робочої сили. Насиченість ринку праці працівниками певного профілю чи невідповідність пропозиції на окремі види праці є передумовами для залучення робочої сили як з інших регіонів, так і з інших країн. Розглядаючи причини, які спонукають населення до міграції, необхідно також розглянути і об'єктивні чинники, що протидіють міграції. Під такими чинниками, слід розуміти труднощі, пов'язані, по-перше, з самою зміною робочого місця (переїздом в інше місто, перенавчанням), по-друге, з адаптацією до нового підприємства, місця проживання, виду праці. Найчастіше люди мігрують в місто, в які раніше прибули їх родичі і друзі [10]. Будь-яке переміщення пов'язане з витратами духовних і фізичних сил, а також матеріальних засобів. Коли ці витрати істотні, вони можуть служити перешкодою навіть до

трудового переміщення, що обіцяє певний вираш.

З одного боку, міграція населення сприяє розширенню виробничого досвіду людини, розвитку нових потреб, з іншого боку, відбувається втрата фонду робочого часу – тимчасова перерва в роботі, пониження ефективності праці працівників, в результаті зниження продуктивності праці як у момент відходу з попереднього місця роботи, так і на перших порах після прибуття на нове місце роботи. Тобто, можна сказати, що прагнення людей до зміни свого соціального положення можуть бути реалізовані тільки за наявності відповідних можливостей зміни роботи, підвищення кваліфікації, переходу до праці із сприятливішими умовами і так далі.

Отже, мігранти можуть отримати тільки те, у сфері праці, що на сьогоднішній момент їм пропонує суспільство. З України виїжджає досить великий потік висококваліфікованого населення в працездатному віці, яке є дешевою робочою силою. Рівень освіти вимушених мігрантів значно вищий, ніж рівень населення тих країн куди їдуть мігранти. Кваліфікаційний склад мігрантів відображає їх освітню структуру [1].

Менше можливостей у некваліфікованих робочих. Багато підприємств, особливо сільських, віддають перевагу вимушеним мігрантам над місцевими працівниками, оскільки це достатньо дешева, кваліфікована і дисциплінована робоча сила. Мігранти стикаються з певними проблемами на ринках праці. Основною з них є проблема невідповідності праці основної професії і рівню кваліфікації мігрантів. Завдяки цьому знижується їх професійно-кваліфікаційний рівень. Унаслідок переїзду часто виникають переміщення усередині кваліфікаційних груп. Серед фахівців високої кваліфікації близько 10% виконують роботу низькокваліфікованих працівників, серед фахівців і службовців – 13%, а також знижується статус у кожного п'ятого кваліфікованого робочого. Ситуація на ринках праці зараз несприятлива для висококваліфікованих кадрів, особливо для технічної інтелігенції.

Розглянута структура чинників міграції дозволяє говорити про те, що ускладнення міграційних процесів обумовлене зниженням

ролі суспільно-організованої форми територіального руху населення і посиленням індивідуально-психологічних механізмів, а також формуванням групи чинників, серед яких провідне місце займають економічні чинники і зростає роль неекономічних чинників.

IV. Висновки. Трудові міграції відіграють роль певного компенсатора низького рівня життя в Україні, який дозволяє трудовим мігрантам вижити та пристосуватись до складних соціально-економічних умов. У цьому контексті переміщення населення стають певним способом життя для значної частини українських громадян і одночасно обумовлюють демографічні та економічні втрати. Для розв'язання проблем трудової міграції в Україні необхідно, перш за все вирішити питання підвищення рівня оплати праці; по-друге розв'язати соціальні питання пов'язані із збагаченням змісту роботи, дотриманням умов колективних договорів і угод щодо цього.

Багатоаспектний вплив трудових міграцій на різні сторони життєдіяльності населення вимагає активізації зусиль щодо захисту інтересів громадян України, врахування особливостей міграцій в соціально-економічному розвитку регіону. Ключові моменти вирішення проблеми трудової міграції та подолання їх негативних наслідків полягають у розробці нормативно-правових документів, які б забезпечили можливість оцінки реальної ситуації на локальному, регіональному та загальнонаціональному рівні, сприяли впорядкуванню міграційних потоків як у західному, так і у східному напрямках. Прийняття цільових урядових рішень прискорить стабілізацію на окремих локальних, регіональних і національ-

ному ринку праці. Особлива увага має бути направлена на оцінку міграційних потоків для регіонального розвитку з позицій комплексно-пропорційного розвитку території, успішність якого визначає стабільність національного господарства.

1. Демографічні дослідження. Випуск 25: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т економіки. Редкол.: В. Стешенко (відп. ред.) та ін. – Київ, 2003. – 302 с.

2. Рыбаковский Л.Л. Исследования миграции населения в России. — М.: Институт социально-политических исследований РАН. 2000. – 437 с.

3. Зовнішні трудові міграції населення / За ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 206 с.

4. Миграция населения. Вып. 2: Трудовая миграция в России. Приложение к журналу «Миграция в России». М., 2001. 191 с.

5. Драгунова Т. Просторовий аналіз міграційного процесу в м. Києві // Статистика України. – 2004. – № 1.– С. 72–79.

6. Топилин А.В. Фактор миграции и демографический кризис в России. Экономист, М., – 2001. – № 11.

7. Пирожков С., Малиновська О., Марченко Н. Зовнішня міграція в Україні: причини, наслідки, стратегії – Київ: Академпрес, 1997. – 128 с.

8. Michael Todaro, Internal Migration in Developing Countries: A Review of The-ory, Evidence, Methodology and Research Priorities (Geneva: International Labor Organization, 1976).

9. Ринок праці та соціальний захист: Навч. посіб. із соц. політики / Е. Лібанова, О. Палій. – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 491 с.

10. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії / НАН України. Інститут економіки; за ред.. В. Стешенко – Київ, 2001. 560 с.

The modern aspects of reasons of labour migration and their influence are shown on forming of regional labour-market. The economic and social consequences of migration are found out.

Боборикін С.В.

ГНУЧКІСТЬ РИНКУ ПРАЦІ: СИСТЕМНИЙ ПІДХІД

У статті висвітлюється значення такого соціально-економічного явища як гнучкість ринку праці. Розкриваються теоретичні засади, виокремлюється системна складова гнучкості і, відповідно, завдання, які вирішуються з врахуванням підсистем гнучкого ринку праці.

Ключові слова: гнучкість ринку праці, система гнучкого ринку праці, функції гнучкості ринку праці.

I. Вступ. Соціально-економічний стан країни в цілому і регіону зокрема визначається в значній мірі рівнем розвитку ринку праці.